

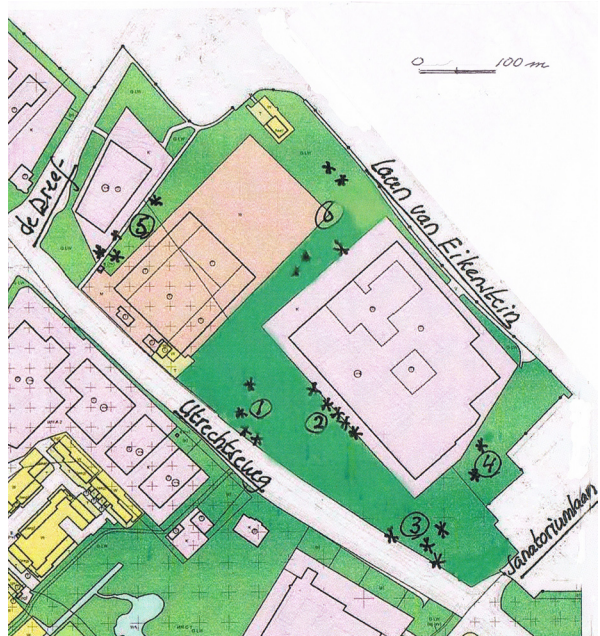
Het Mierenbos van Zeist

Bram Mabelis

Voor zover inwoners van Zeist zich kunnen herinneren, hebben er altijd bosmierennesten gelegen in een bosstrook aan de Utrechtseweg (figuur 1). Vorig jaar werd er alarm geslagen door de wijkraad nadat enkele bosmierennesten waren vernield bij de aanleg van een zoom rododendrons langs de bosrand en tijdens onderhoudswerkzaamheden. Om een volk uit te roeien zou zelfs gif zijn gebruikt. Vanuit de samenwerkende buurtorganisaties is direct contact opgenomen met de gemeente om te overleggen over het beheer van het gebied. Bij het overleg waren de volgende instanties betrokken: Gemeente Zeist (afdeling Groenbeheer), de wijkmanager, de wijkraad, Milieudienst Zuidoost-Utrecht, Stichting Milieuzorg Zeist, Werkgroep Natuurlijk Zeist-west en de KNNV. Ik werd gevraagd daarbij aanwezig te zijn als deskundige. De gemeente reageerde positief op de kritiek en wilde eventuele adviezen over 'Het Mierenbos' ter harte nemen. Inwoners van Zeist werden op de hoogte gebracht van de ontwikkelingen door middel van een artikel in een plaatselijke krant en een excursie. Voor de rondleiding was veel belangstelling (figuur 2).

Beschrijving van het gebied

Het Mierenbos bestaat uit stroken gemengd bos die omsloten worden door wegen (figuur 1)*. Deze bosstroken grensden vroeger aan bouwland (eng), maar die ruimte wordt thans in beslag genomen door de detentie-instelling Eikenstein en

Figuur 1 Het Mierenbos van Zeist (* = nest van *Formica polyctena*) (tekening E. Visscher)

verscheidene kantoren. Het grootste deel van het resterende openbare groen bestaat uit gemengd bos: linde, eik, berk, hulst, taxus, esdoorn, Noorse esdoorn en de exoten Amerikaanse eik, Amerikaanse vogelkers en witte acacia. Het bos langs de Utrechtseweg biedt een vrij natuurlijke aanblik, al is de natuurlijke ondergroei van het bos deels vervangen door planten van een tuincentrum. Plaatselijk is de bodem bedekt met klimop. Deze klimplant is door terreinverzorgers uit veel bomen verwijderd.

De kale bosmier

In het gebied komen 24 nesten voor van de kale bosmier *Formica polyctena*. Ze zijn verdeeld over zes kolonies (figuur 1, 3). Het voorkomen van deze soort binnen een bebouwde kom is uniek. De soort is wettelijk beschermd tegen verstoring zonder goede reden vanwege zijn kwetsbaarheid en vanwege zijn nuttige functie als stabilisator van bosecosystemen. Rode bosmieren voorkomen bevolkingsexplosies van insecten doordat ze er veel van buitmaken. Naarmate er meer nesten in een gebied voorkomen kunnen ze deze functie beter vervullen. Het is dan ook de bedoeling om het gebied zodanig te beheren dat de soort er zich kan handhaven. De kale bosmier is kwetsbaar omdat hij zich moeilijk ergens kan vestigen. Als het

laatste volk uit dit bos zou verdwijnen, dan is dat mogelijk voor altijd. De soort kan zich hier alleen handhaven als het leefgebied in stand wordt gehouden en zijn nesten met rust worden gelaten.

Figuur 2 De voorzitter van de wijkraad (E. Visscher) legt aan belangstellenden het belang uit van het behoud van de bosmierkolonie (foto Bram Mabelis)

Geschiedenis van de kolonie

De nesten zijn in de loop van tientallen jaren ontstaan uit afsplitsingen van een moedernest.

De ouderdom van de kolonie is moeilijk te schatten, maar zou meer dan 100 jaar kunnen zijn. Een nest van de kale bosmier bevat veel koninginnen. Dit maakt het voor de mieren mogelijk om enkele koninginnen mee te nemen bij het bouwen van dochternesten. Op deze wijze is een kolonie van verscheidene nesten ontstaan. Zolang de bewoners van deze nesten contact met elkaar kunnen blijven houden is de kans gering dat de soort in het gebied uitsterft. Immers, als een nest wordt verstoord of te veel in de schaduw komt te liggen dan kunnen de mieren overlopen naar een nest dat gunstiger ligt.

Figuur 3 Een bosmierenvolk dat de beheerder wilde vernietigen in Het Mierenbos van Zeist (foto E. Visscher)

Het contact tussen verscheidene nesten is echter verbroken door bouwwerkzaamheden in het verleden en door recente beheerwerkzaamheden aan de beplanting. Zo zijn er enkele nesten verlaten na aanplant van rododendron. Deze exoot bevat vrijwel geen voedsel voor de mieren. Bovendien zullen de struiken bij het uitgroeien te veel schaduw geven. In hoeverre de verwijdering van klimop invloed heeft op het leven van een bosmierenvolk is niet bekend. Als bodembedekker geeft de plant veel schaduw, hetgeen ongunstig is, maar anderzijds zou de nectar van haar bloemen een goede energiebron voor de mieren kunnen zijn. Bovendien zijn de bladluizen op deze plant (*Aphis hederæ*) een potentiële voedselbron.

Dat enkele nesten in het voorjaar van 2012 zijn verlaten, kan worden toegeschreven aan de verstoring bij het verwijderen van klimop. In totaal zijn er acht nesten verlaten als gevolg van inrichtings- en beheersmaatregelen.

Beheeradvies

In het algemeen dient verstoring van de bosmierennesten te worden voorkomen. Bij geplande ingrepen zal het effect ervan op de nabijgelegen nesten vooraf moeten worden ingeschat. Verder zal ervoor gezorgd moeten worden dat de nesten voldoende zonnewarmte blijven ontvangen. Bovendien zullen de belangrijkste

voedselbronnen toegankelijk moeten blijven, met name bomen en struiken die bladluizen kunnen bevatten die door de mieren worden gemolken, zoals linde, eik en berk.

Voor het behoud van de kolonie zouden tevens verbindingsmogelijkheden tussen de nesten zoveel mogelijk in stand gehouden moeten worden door te streven naar een halfopen, min of meer natuurlijke ondergroei. Dit zal ook de lokale biodiversiteit ten goede komen: het bos zal hierdoor soortenrijker en interessanter worden. Rijke natuur in de directe omgeving van bewoning kan tevens natuurvervreemding van inwoners tegengaan. Dit geldt ook voor het contact van kinderen met mieren. Bosmieren zijn dan ook zeer geschikt voor educatieve buitenlessen van scholen (Mabelis 1999).

Verwijzingen

Mabelis, A.A. 1999. Educatief mierenproject biedt perspectieven. *Mens en Natuur* 50: 18-20.

Bram Mabelis, Ds. Keppellaan 36, 3958 JC Amerongen,
a.a.mabelis@zonnet.nl

Aankondiging

Mierensymposium in Innsbruck in september 2013

De 5de Centraal-Europese Workshop over Myrmecologie (oftewel Central European Workshop of Myrmecology, CEWM) vindt plaats in Innsbruck, Oostenrijk, van 5-8 september 2013. De organisatie is in handen van Birgit Schlick-Steiner, Wolfgang Arthofer en Florian Steiner van de universiteit in dezelfde stad. Op de website www.cewm2013.org staat alle informatie over de bijeenkomst en kan je je aanmelden voor een nieuwsbrief.

5th CEWM

Central European Workshop of Myrmecology

Innsbruck 2013